
Oorlog in Babylon – de Onlusten in Engeland *

Terry Jones

1. De rellen van 1981

In de zomer van 1981 braken in Engeland de meest gewelddadige en omvangrijke ongeregelde heden uit die men na de oorlog had meegemaakt. In een aantal opzichten vormen de rellen een duidelijke illustratie van de sociale, economische en politieke crisis waarin Engeland zich bevindt. Het is evenwel verkeerd deze gebeurtenissen alleen in de Engelse context te zien, omdat de combinatie van omstandigheden en oorzaken die eraan ten grondslag ligt, zich ook in andere Westeuropese landen waaronder Nederland in meer of mindere mate voordoet. De Engelse ervaringen vormen dan ook een indicator voor mogelijke toekomstige ontwikkelingen in Nederland. In dit verband kan worden gewezen op een groeiend racisme (Bovenkerk, 1978), een verdere teruggang van de economie en bovendien op het ontbreken van een adequaat en effectief beleid om de mogelijke gevolgen voor minderheidsgroepen op te vangen.

Hoewel de rellen terug gaan tot Notting Hill (1976) en Southall (1979) begon een nieuwe reeks van ongeregelde heden in april 1980 in het St. Paul's district te Bristol. Twaalf maanden later werden ze gevolgd door de Brixton 'riot' en in juli 1981 door de meer omvangrijke rellen in Southall (London), Toxteth (Liverpool), MossSide (Manchester), Chapeltown (Leeds) en meer dan dertig andere grotere en kleinere steden over het gehele land.¹

De rellen verliepen steeds volgens een bepaald patroon. Zij vonden plaats in wijken met een omvangrijke negroïde bevolking en er waren in de eerste plaats zwarte jongeren bij betrokken.² Een ander gemeenschappelijk kenmerk is dat een aantal van de meest achtergestelde groepen van jonge blanke arbeiders uiteindelijk deelnam aan de rellen en zelfs 'copycat riots' in wijken met een gering aantal zwarte bewoners initieerde. Voorts waren degenen die deelnamen aan de rellen, zowel zwart als blank, zeer selectief bij het kiezen van hun doelwit: de politie en andere symbolen van de officiële autoriteiten. De zwarten richtten hun

* Dit artikel kwam tot stand met medewerking van de vakgroep Methoden en Technieken van het Instituut Culturele Antropologie en de Sociologie der niet-westerse Volken te Leiden.

agressie tevens op instellingen en stichtingen die bekend stonden om een beleid dat niet van rassendiscriminatie is vrij te pleiten.

Hoewel de omstandigheden en oorzaken vrij gemakkelijk zijn te identificeren, is het moeilijker te verklaren waarom de rellen pas in 1981 op zulk een grote schaal plaatsvonden en waarom zich daarbij een specifiek patroon aftekende. Belangrijk is verder in dit verband de vraag naar de betekenis van deze rellen op langere termijn in sociaal-politiek opzicht; hoe dient de overheid, zowel op plaatselijk als op nationaal niveau, hierop te reageren?

2. De achtergronden van de 'rellen'

Het raciale element was vanaf het begin duidelijk zichtbaar, maar in Toxteth kwamen ook klasse-tegenstellingen naar voren. De zwarte gemeenschappen en de meest achtergestelde groepen van blanke arbeiders, die gezamenlijk in de sloppenwijken van de grote steden van Engeland wonen, verenigden zich om samen tegen de politie, 'the cutting edge of authority', in verzet te komen. Het sociaal-economische beleid van de regering (de radicale herstructurering van de nationale economie), dat onder meer heeft geleid tot een vermindering van industriële activiteiten in de Engelse binnensteden, werkte in feite een hoog niveau van structurele werkloosheid in de hand in die wijken waar voor het merendeel minderheidsgroepen wonen.

Terwijl de rellen in de eerste plaats – zoals door leden van de Engelse zwarte bevolkingsgroepen duidelijk is gemaakt – wijzen op een opstand gericht tegen aanhoudend provocerend politiegedrag en intimidatie, en zo een protest vormen tegen de tekortkomingen van de 'forces of law and order' die niet in staat zijn de gemeenschap tegen racistische aanvallen te beschermen, representeren de onge-regeldheden óók de weigering door zwarte en blanke jongeren om passief een toekomst van massale werkloosheid en ontaarding van hun sociale milieu te aanvaarden.

2.1 Economische recessie en de achteruitgang van de binnenstad. Een punt van overeenkomst tussen de recente en vroegere uitbarstingen van verzet in Engeland is dat deze sociale verschijnselen steeds plaatsvonden in een periode van economische depressie.³ In de twaalf maanden die aan juli 1981 vooraf gingen, lieten de officiële cijfers een toename van bijna één miljoen werklozen zien. Gezien het karakter van de herstructurering van de Britse economie en de achteruitgang van haar traditionele industrieën, alsmede de toename van buitenlandse concurrentie en veranderingen in het arbeidspatroon (teweeg gebracht door voortschrijdende automatisering), mag worden verwacht dat de structurele werkloosheid een vooralsnog blijvend verschijnsel is.⁴ De toename van het aantal werklozen vertoont een ongelijke verdeling over de regio's en treft bepaalde groepen van

arbeiders ernstiger dan andere. Terwijl sommige traditionele centra van de zware industrie getroffen zijn, zoals Merseyside, Clydeside en het Noord-Oosten, heeft de herstructurering ook betrekking op industrieën die in de dertiger jaren in Londen en in de Midlands zijn ontstaan.

In de binnensteden leidden deze veranderingen tot een ontmanteling van de bestaande industrieën en een sterke afname van de bevolking in de oude arbeiderswijken. De resterende bevolking werd bovendien in sterke mate getroffen door de afname van de werkgelegenheid. Tussen 1971 en 1976 is fabrieksarbeid in de Engelse binnensteden met 20 tot 30% verminderd, terwijl landelijk deze daling 10% bedroeg.⁵ Gedurende deze zelfde periode daalde de fabrieksarbeid in de vier binnensteden van de stedelijke centra waar de grote rellen plaatsvonden met de volgende percentages: Inner Manchester/Salford 20%; Inner Liverpool 21%; Inner Londen 30% en Inner Birmingham 23%.⁶

De ontvolking van de binnensteden is een proces waarbij hoofdzakelijk de beter gesitueerde (blanke) arbeiders wegtrokken. Achter bleven arme blanken en etnische minderheidsgroepen. De volkstelling van 1981 laat zien dat de zes grote stedelijke agglomeraties 8,1% van hun bevolking hebben verloren tussen 1971 en 1981, vergeleken met een verlies van 4,3% tussen 1961 en 1971.⁷ De ontvolking van de binnensteden heeft niet kunnen voorkomen dat de werkloosheid drastisch toenam wel in een sneller tempo dan het landelijk gemiddelde. In juli 1980 – een jaar voor het uitbreken van de rellen – was het werkloosheidsniveau in geheel Londen 3,9%, maar in 'Inner' Londen was het 7,5% en in 'Inner' North East Londen 8,6%.⁸ In Liverpool was de situatie nog erger. Achttien maanden voordat de rellen uitbraken, werd geschat dat 22% van de economisch actieve bevolking werkloos was, terwijl dat in wijken zoals Toxteth zelfs 37% was.⁹ Een recent onderzoek door de Universiteit van Liverpool wees echter uit dat de werkloosheid in Toxteth tot 45% was gestegen.¹⁰

Zoals verschillende gebieden op verschillende wijze zijn aangetast, geldt dit verschijnsel ook voor de onderscheiden leeftijdsgroepen. De crisis heeft degenen zonder werk het hardst getroffen, vooral jonge mensen die voor het eerst tot de arbeidsmarkt toetreden. Het resultaat hiervan is een gemiddeld werkloosheidsniveau in de leeftijdsgroep van 16-24 jaar dat twee keer zo hoog is als het nationaal gemiddelde.¹¹ Werkloosheid treft de jongeren in het bijzonder omdat zij niet in aanmerking komen voor een afvloeiingsregeling, die vaak gepaard gaat met een eenmalige uitkering. Zij ontvangen gedurende de eerste zes maanden van hun werkloosheid ook geen werkloosheidsuitkering gebaseerd op het laatst genoten inkomen.

Een andere groep die zwaar door de crisis is getroffen, is de zwarte bevolking. Gedurende de vijftiger en zestiger jaren, toen de grote golf van zwarte immigratie naar het Verenigd Koninkrijk plaatsvond, vormde werkloosheid geen probleem. De werkgelegenheid was juist het lokmiddel dat vele immigranten in deze periode

naar Groot Brittannië trok, maar het was ook met name deze groep die bij de economische recessie het zwaarst werd getroffen.¹² Volgens een recent uitgebracht rapport van de 'Home Office' blijkt dat zij kwetsbaarder zijn bij veranderingen in het algemeen economisch klimaat dan de arbeidersbevolking in het algemeen.¹³ De werkloosheid onder minderheidsgroepen vertoont een toe- en afname die in zijn geheel genomen sterker is dan de algemene tendens. Terwijl leden van minderheidsgroepen in februari 1963 vier maal zo veel kans liepen werkloos te worden dan de totale bevolking, bewoog de werkloosheid in 1970 onder minderheidsgroepen zich ongeveer op het nationale niveau.¹⁴ Destijging in werkloosheid gedurende de jaren zeventig trof evenwel de zwarte arbeiders verhoudingsgewijs zwaarder. Tussen november 1973 en februari 1980 verdubbelde de totale werkloosheid, terwijl de werkloosheid onder minderheidsgroepen zich verviervoudigde.¹⁵ Sindsdien is de werkloosheid onder minderheidsgroepen twee maal zo snel toegenomen als onder de totale bevolking.¹⁶

Wat zijn de oorzaken van de onevenredig hoge werkloosheidspercentages onder zwarten? Ten eerste is discriminatie van zwarten bij het solliciteren een voor de hand liggende factor, vooral in een situatie waarin het arbeidsoverschot groot is. Ten tweede worden de beroepen waarvoor met name de minderheidsgroepen in aanmerking komen relatief zwaarder getroffen. Zo blijkt 'white collar work' minder door de recessie te zijn aangetast dan 'manual work' en volgens een regeringsonderzoek, dat in 1977 werd uitgevoerd, hadden slechts 11,6% Westindische mannen een 'white collar' baan, in vergelijking tot 40,7% blanke mannen.¹⁷ Daar komt bij dat zwarte werknemers over het algemeen een kortere diensttijd hebben gehad waardoor zij met name worden getroffen door toepassing van de regel 'last in, first out'. Ook speelt een rol dat in gebieden waar de werkloosheid het meest is toegenomen, zoals in Londen en de 'West Midlands', de zwarte bevolkingsgroep relatief het sterkst is vertegenwoordigd. Een andere factor heeft met name betrekking op recente immigranten uit de plattelandsstreken van het Indiase sub-continent. Zij beschikken veelal niet over de vereiste vakbekwaamheid en diploma's en ook is hun beheersing van de Engelse taal niet steeds voldoende.

Een laatste belangrijke factor in relatie tot de ongeregelde heden is dat de jeugdwerkloosheid onder de zwarte bevolking verhoudingsgewijs veel hoger ligt, omdat het aantal jongeren in die groep relatief veel hoger is.¹⁸ Deze factor, gecombineerd met racisme, maakt het leven voor zwarte jongeren bijzonder moeilijk. Zo was in Toxteth, een van de plaatsen waar rellen hebben plaatsgevonden, 60% van de zwarte jongeren werkloos in 1981.¹⁹ Een onderzoek onder zwarte jongeren dat in 1977 in Handsworth gehouden werd, wees uit dat jonge zwarten, hoewel de meesten werk hadden, het dreigement van werkloosheid als hun grootste probleem zagen, terwijl rassendiscriminatie als tweede factor werd genoemd.²⁰

Het is belangrijk zich te realiseren dat ondanks het hoge werkloosheidsniveau en het feit dat jonge zwarten eerder werkloos zijn dan hun blanke medeburgers, zij geen meerderheid vormen onder de groep van werklozen. De zwarte bevolking vormt 4% van de totale bevolking²¹, terwijl de officiële werkloosheidscijfers nu rond de 11-12% liggen.

Werkloosheid is natuurlijk niet het enige probleem waarmee men in de binnensteden te kampen heeft. Slechte huisvesting, het ontbreken van sociale faciliteiten en een gebrek aan adequate sociale diensten, zoals scholen en gezondheidszorg, kenmerken reeds sinds jaren de binnensteden. De situatie is thans meer acuut geworden door de recessie en de omstandigheid dat de lokale autoriteiten door de bezuinigingen gebrek aan fondsen hebben.²² De bestaande problemen gelden zowel voor de zwarte als blanke bevolkingsgroepen in de binnensteden, maar voor de minderheidsgroepen komt daar de rassendiscriminatie bij, die zij in verschillende opzichten in hun dagelijks leven ervaren.

2.2. Racisme en de binnenstad. Ondanks het hoge werkloosheidsniveau en de algemene achteruitgang van de wijken in de binnensteden, waar jongeren en vooral zwarte jongeren onder te lijden hebben, worden de directe oorzaken van de rellen meestal niet daarmee in verband gebracht. Men ziet deze in de meeste gevallen als een reactie op een racistische houding en gedrag dat soms samengaat met het provoceren van de politie.

Voor de zwarte gemeenschappen is racisme steeds een algemeen verschijnsel geweest sinds de eerste vestigingen in Groot Brittannië. Niettemin kan de racistische attitude niet verklaard worden vanuit aangeboren eigenschappen en ook niet in termen van een ideologie die met het ontstaan en de bloei van het Britse imperium is ontstaan. Racisme, nu en in het verleden, is gerelateerd aan de sociaal-economische ontwikkeling die gekleurde minderheidsgroepen een bepaalde sector van de arbeidsmarkt toewijst en de levensomstandigheden bepalen die leiden tot specifieke interactiepatronen tussen blank en zwart. Dit proces deed zich met name voor toen Creolen uit het Caribische gebied en Aziaten voor het eerst naar Engeland kwamen. De enige banen die in de meeste gevallen voor hen waren weggelegd, hadden betrekking op werkzaamheden die blanke arbeiders verwierpen of slechts met grote tegenzin op zich namen. Bovendien was huisvesting alleen mogelijk in de vervallen wijken van de binnenstad, die door de blanken verlaten werden. De arme regio's in de binnensteden ontwikkelden zich tot wijken waarin de meerderheid van de zwarte bevolking huisvesting vond. Het werden evenwel geen zwarte ghetto's in de strikte zin van het woord.

Racistische stereotypen bepaalden mede de arbeidsmarkt van de zwarte bevolking en hun woonsituatie. Deze stereotypen versterkten zich door de actuele economische crisis. Velen stellen thans hen die onder slechte omstandigheden wonen ook verantwoordelijk voor het ontstaan van de situatie. Voor een groot

gedeelte van de blanke bevolking is het slechts één stap verder om de algemene achteruitgang van de binnensteden aan de zwarte bevolking te wijten en om functies die zwarten bekleden te zien als arbeidsmogelijkheden, die hun zijn afgenomen.

Deze wijze van stereotypering en discriminatie komt bijna niet voor bij de werkende arbeidende klasse, die racisme ziet als een verschijnsel dat verdeeldheid zaait en een belemmering vormt voor een sterke en hechte arbeidersbeweging.²³ Het is hier niet de bedoeling te suggereren dat onder deze categorie geen racistische sentimenten voorkomen, maar wel is het een feit dat zij meestal niet in acties worden omgezet. Er zijn echter met name twee groepen onder de arbeidersklasse die niet of nauwelijks deze mitigerende invloeden ondergaan. De eerste groep betreft de werklozen en vooral degenen die in blanke wijken wonen en zelf niet in een directe interactie staan met minderheidsgroepen. Deze omstandigheden zijn over het algemeen bevorderlijk voor een racistische attitude en discriminerend gedrag. Het is vooral om deze reden dat werklozen in Engeland zich het meest ontvankelijk betonen voor de invloeden van neo-fascistische bewegingen. De tweede groep is de 'rank and file' van de politie. Ondanks het feit dat hun beperkingen zijn opgelegd bij het zich organiseren in vakbonden en ongeacht hun rol gedurende de perioden van onrust, vormen zij een deel van de arbeidende klasse. Zij zien evenwel hun belangrijkste taak in de bescherming van privé en publieke eigendom en in de onderdrukking van a-sociaal gedrag (excessieve dronkenschap, het gebruik van drugs, geweldpleging), maar het ontgaat hun dat deze verschijnselen in werkelijkheid manifestaties zijn van een vervreemding van de samenleving.

2.3. Politietoezicht in de binnensteden – politie en de zwarte bevolkingsgroep. Men is het er over het algemeen wel over eens, zij het dat dit geen algemeen aanvaarde opvatting is, dat economische crises schending van privé en openbaar bezit bevorderen. Eveneens wordt erkend, althans door sociaal werkers, sociaal psychologen en sociologen dat dergelijke praktijken zich op grotere schaal manifesteren onder degenen die het meest getroffen zijn door deprimerende sociale en economische levensomstandigheden, zoals bij jonge werklozen, en vooral bij jonge zwarte werklozen. Zelfs dan is het waarschijnlijk slechts een kleine minderheid onder deze jongeren die tot misdrijven (over het algemeen kleine misdrijven) overgaat.²⁴ Niettemin is de economische crisis de belangrijkste verklarende factor voor de toename van criminaliteit en in het bijzonder straatcriminaliteit gedurende de jaren zeventig, vooral omdat de straat het cultureel milieu voor jongeren is. Tijdens het Scarman onderzoek naar de onlusten in Brixton kwam onder meer het volgende naar voren:

'Young people around in the streets all day, with nothing to do and nowhere to go, get together and the 'successful' criminal has a story to tell. So one evil has bred another, and as unemployment has grown in both older and younger generations crime has become more common-place and more acceptable. This is a vicious circle to which there is no present end in sight'.²⁵

In de periode tussen 1973 en 1976 nam de jeugdwerkloosheid tienvoudig toe en dit ging gepaard met een achttvoudige toename van straatovervallen. Toen in 1973 de jeugdwerkloosheid terugliep was er tevens sprake van een vermindering van deze vorm van criminaliteit. In 1980 ging in Coventry een toename van 35% in jeugdwerkloosheid gepaard met een toename van 23% van het aantal rechtszaken dat voor de jeugdrechter gebracht werd.²⁶ Weliswaar zijn de conclusies die uit dergelijke statistieken getrokken kunnen worden betrekkelijk speculatief, maar zij lijken te impliceren dat er een correlatie bestaat tussen jeugdwerkloosheid en een toename in straatcriminaliteit.²⁷

Ondanks het gebrek aan betrouwbare gegevens die er op wijzen dat de zwarte jeugd verhoudingsgewijs meer betrokken is bij straatcriminaliteit, is er een racistisch stereotype ontstaan over de 'black mugger'. Voor de politiemann die deze vormen van criminaliteit moet bestrijden, is dit het stereotype beeld. Als jonge werklozen in de binnensteden eerder tot straatmisdaad overgaan dan vormt een jonge zwarte een gemakkelijk doelwit voor de politie, ook al omdat zij vermoedelijk meer kans lopen werkloos te zijn en in de binnensteden te wonen dan blanke leeftijdgenoten. Dit wil niet zeggen dat de blanke jeugd geen slachtoffer is van het politie-optreden, maar wel is de zwarte jeugd een speciaal mikpunt voor intimidatie door de politie. Dit beeld blijkt bevestigd te worden door de 'aanhouding en fouilleer' operatie van de politie 'Swamp', tussen 6-12 april in de Borough van Lambeth (waarvan Brixton deel uit maakt) uitgevoerd, die resulteerde in 943 aanhoudingen en 118 arrestaties. Meer dan de helft van de mensen die werd aangehouden was zwart en meer dan twee-derde was jonger dan 21 jaar. In 1978 werd geschat dat slechts 25% van de bevolking in Lambeth tot de 'niet blanke etnische groepen' behoorde²⁸

In antwoord op de toenemende straatcriminaliteit in de binnensteden gedurende de zeventiger jaren heeft de politie een nieuwe filosofie en daarbij aansluitende methode van toezicht ontwikkeld. Men kan over het algemeen twee complementaire methodieken onderscheiden die duidelijk tegenstrijdig zijn. De eerste wordt gekenmerkt door intensieve patrouillering. Het belangrijkste kenmerk van deze methode is dat sprake is van een krachtig en alert optreden, dat erop gericht is met geweld op straatonlusten te reageren en waarbij gebruik wordt gemaakt van de bekende 'SUS-law' een wet die het mogelijk maakt 'verdachten' te arresteren wanneer vermoed wordt dat zij een overtreding of misdrijf zouden kunnen plegen.²⁹ Deze wet en de ontactisch toegepaste 'aanhouding en onderzoek'

operaties zoals 'Swamp 81' in Brixton, zijn volgens het Scarman Report één van de hoofdoorzaken voor het uitbreken van de ongeregelde heden in april 1981.

Gedurende de jaren zeventig heeft het Parlement verscheidene malen gediscussieerd over het invoeren van een 'derde macht' zoals bij voorbeeld de CRS in Frankrijk en de ME in Nederland, en hoewel dit officieel tot niets heeft geleid, heeft de instelling van de 'Special Patrol Group' (SPG) en Police Support Units (PSU's) feitelijk toch dezelfde rol vervuld. Elke grote stad in Engeland heeft nu zijn eigen SPG-eenheid. De activiteiten van de SPG-eenheden zijn bij voorbeeld in Brixton en Toxteth voor de minderheidsgroepen aldaar een bron van wantrouwen en haat jegens de politie geworden.³⁰ In een recent artikel, gepubliceerd door het Institute of Race Relations, voert John Bunyan het argument aan dat dergelijke ontwikkelingen in politie-technieken een integrerend deel uitmaken van het toenemend autoritair optreden van de staat dat terug te voeren is op de nederlagen die de staat geleden heeft door het optreden van de georganiseerde arbeiders tijdens de mijnwerkersstaking van 1972.³¹

Terwijl Engeland's zwarte gemeenschappen in toenemende mate een vijandige houding hebben aangenomen tegenover de politie is dit tevens het geval met groepen binnen de blanke werkloze jeugd. Dit bleek duidelijk uit de eensgezindheid die er onder de blanke en zwarte jeugd bestond tijdens hun confrontatie met de politie in juli 1981. In tegenstelling tot de Amerikaanse binnensteden die gedurende de zestiger jaren bijna volledig uit zwarten bestonden (en nog steeds bestaan) zijn Englands binnensteden multi-raciaal. Hoewel zwarten geconfronteerd worden met rassendiscriminatie, hebben de zwarte en blanke jeugd dezelfde ervaringen met werkloosheid, slechte behuizing, ontbrekende sociale faciliteiten en politie optreden.

De tweede opkomende methode in het politie-optreden, die meer en meer in liberale kringen wordt bepleit, betreft het z.g.n. 'community policing'. Er zijn twee versies, te weten een 'harde' en een 'zachte' aanpak. De 'harde' versie houdt een verandering in van de structuur van het politie-apparaat en maakt de politie ondergeschikt aan democratisch gekozen bestuursinstellingen tegenover welke zij zich te verantwoorden heeft. Gegeven de rol die de politie uiteindelijk speelt in een door crises getroffen maatschappij, te weten de bescherming van eigendom tegenover de bezitlozen en het handhaven van de status quo, zijn hervormingen langs deze lijn moeilijk aanvaardbaar, noch voor de politie-hiërarchie zelf, noch voor de dominante politieke partijen. Deze zogenaamde zwakke benadering wordt vooral bepleit door Liberale, Sociaal Democratische en Labour politici en door sommige leden van de politie-hiërarchie. Zij bepleiten de terugkeer van de 'bobby' in de wijk, waardoor het voor de politie mogelijk wordt de bevolking ter plaatse te kennen. John Alderson, een onlangs gepensioneerd chef van politie in Devon en Cornwall en één van de meest mondige aanhangers van 'community policy', heeft zijn kritiek op 'heavy policing' in de volgende bewoording uitgedrukt:

'Social pressures tend more and more to seduce police thinking and public awareness ... towards a quasi-military reactive concept ... The modern generation of police officers are beginning to see themselves as mobile responders to incidents. The car, radio and the computer dominate the police scene. The era of preventative policing is phasing out in favour of a responsive or reactive police'.³²

Anderzijds benadrukt hij dat 'community' of 'proactive policing' het volgende inhoudt:

'... all the elements of preventative policing but (it) goes beyond it. Whereas preventative policing tends to put the system on the defensive, pro-active policing sets out to *penetrate the community* in a multitude of ways. It seeks to reinforce social discipline and mutual trust ... it strives to activate all possible resources in support of the common good'.³³

Ondanks het hoog gestelde doel heeft 'community policing', in de streken waar het geïntroduceerd is, geen succes geboekt. Op 7 juli, een paar dagen nadat de rellen begonnen waren, haalde de *Guardian* een politie-woordvoerder aan die wees op het succes van 'community policing' in Handsworth, Birmingham, waar de politie zoals werd beweerd de steun had van de Aziatische groepen en vele Rastafari aanhangers.³⁴ Drie dagen later braken er onlusten uit in Handsworth, waar de plaatselijke jeugd, zowel zwart als blank, zich tegen de 'community police officers' keerden en waar de politie op haar beurt 329 mensen arresteerde.³⁵

Het probleem is dat 'community policing' een hervorming is die de fundamentele oorzaken van criminaliteit in de binnensteden negeert, en dus niet meer is dan een tweesnijdend zwaard dat de buurt binnendringt onder het mom van het aanbieden van een 'beschermende' en 'vriendelijke' aanpak. Het doel hiervan is 'erkenning' te bewerkstelligen en mocht dit niet lukken, dan is men er op uit inlichtingen te verzamelen ten einde protestacties voortijdig op te sporen. 'Community policing' is slechts een nieuwe poging om de 'corporatist arm of the state' te versterken, ten einde de aandacht af te wenden van noodzakelijke sociale en economische veranderingen.

3. De zwarte jongeren in de 'voorhoede'

Het meest opvallend kenmerk van de gebeurtenissen van 1981 was de rol die werd gespeeld door de zwarte bevolking bij de organisatie van oproer en rebellie als uiting van protest op het Britse vasteland. Hoewel er in Engeland na de oorlog weinig rellen plaatsvonden, is het verschijnsel zeker niet nieuw. Ongeregeldheden met de politie tijdens massale bijeenkomsten, het bewapenen van grote groepen met geïmproviseerde wapens, het plunderen, in brand steken en bezetten van politiebureaus zijn stedelijke verschijnselen die samenhangen met vormen van protest in het ontwikkelingsproces van het industrieel kapitalisme. De

historici George Rudé en E. P. Thompson hebben uitgebreide analyses gemaakt van massagedrag tijdens de overgang naar het kapitalisme. Ter samenvatting van hun conclusies het volgende citaat:

'Crowds rather than being random, mindless and brutish, are purposeful and discriminating in choosing their targets'.³⁶

Massale protestgroepen blijken samengesteld uit individuen, die grotendeels niet uit een crimineel milieu komen en zijn er op uit sociaal onrecht door middel van collectieve actie te corrigeren.³⁷

Met de invoering en ontwikkeling van nieuwe organisatievormen geënt op het produktiesysteem (b.v. vakbonden) alsmede de uitbreiding van het kiesrecht en de parlementaire deelname van partijen die de belangen van de arbeidersklasse vertegenwoordigen, heeft de rel als protestmiddel in betekenis ingeboet. Evenwel komen de rellen en oproer weer naar voren wanneer andere vormen van klassenstrijd niet langer in staat blijken de gestelde eisen af te dwingen en wanneer groepen binnen de arbeidersklasse niet langer vertrouwen hebben in de betrouwbaarheid van bestaande organisaties hun belangen te behartigen of hun doeleinden te bereiken.

Dit was het geval met de rellen van het afgelopen jaar, waarbij voor een overgroot deel twee groepen uit de arbeidersklasse vertegenwoordigd waren, waarvan de belangen niet effectief of inadequaet behartigd werden door de traditionele organisaties of instellingen. Het betreft hier de belangen van de zwarte gemeenschap (vooral de jeugd) en van de blanke werkloze jeugd. In dit opzicht wijzen de rellen op een crisis in de liberale democratie.

Hoewel de rellen niet beschouwd kunnen worden als rassenrellen, in tegenstelling tot de ongeregelde heden in de Amerikaanse steden gedurende de jaren zestig, kunnen zij ook niet worden geïnterpreteerd als ondubbelzinnige acties die voortkomen uit een klassebewustzijn. Er was echter wel sprake van gemeenschappelijke bewustwording van de achtergestelde positie van zowel de zwarte als blanke arbeidersjeugd in de straten van de binnensteden. Men moet overigens de omvang van dit verschijnsel niet overdrijven; wel is het zo dat de in dit geval bereikte saamhorigheid niet ontstond in de werkplaats, maar binnen de woongemeenschap.

Het proces van klassevorming en etnische solidariteit is in een recent artikel van Paul Gilroy ter discussie gesteld. Gilroy stelt voor het concept van de woongemeenschap centraal te stellen; hij ontwikkelt voorts een gedachtengang die verder reikt dan de simplistische 'class in itself'/'class for itself' dichotomie. Zijn analyse houdt zich bezig met de vraag naar de *vormen* van strijd en politieke organisatie, die hij belangrijk acht:

'...not simply because blacks have introduced new political traditions into the British social formation, but also because 'in many instances in the 1970's the immigrant workers have not only participated in labour's struggle; they have led. They have not only participated in existing forms of struggle, they have invented new ones...'³⁸

Waar het gaat om bestaande vormen van protest, wijst Gilroy er op dat er geen twijfel aan bestaat dat de zwarte arbeiders tijdens de jaren zeventig aan een aantal voorbeeldige stakingen bij Imperial Typewriters en Grunwicks³⁹ hun medewerking hebben gegeven. De 'uitvinding' van nieuwe vormen van strijd is een verwijzing naar politieke vormen van organisatie:

'...forged outside the immediate processes of production (for blacks with police, racists and profiteering ghetto landlords) (which) has effects on the struggle at work and visa versa''.⁴⁰

Gilroy verwijst in het bijzonder naar de manier waarop plaatselijke acties over de achterstelling bij het onderwijs, racistisch geweld en politiepraktijken aantonen hoe de zwarte bevolking gebruik heeft weten te maken van de notie van de territoriale gemeenschap waarbij verschillende culturele en politieke tradities met een territoriale dimensie konden leiden tot een proces van bewustwording en actie, gebaseerd op 'economic patterns, political authority and uses of space'.⁴¹ Gilroy haalt Katznelson aan, die de mening naar voren brengt dat het ontstaan van klassen in de werkplaats leidt tot het ontstaan van klassen op basis van woongemeenschappen.⁴² Tenslotte verwijst Gilroy naar de manier waarop de politisering van de jeugd-cultuur onder de invloed van Creoolse cultuurvormen als reggae-muziek en de Rastafari-beweging geleid heeft tot een dialoog tussen jongeren uit verschillende culturele en ethnische milieus.

Het is in het korte bestek van dit artikel niet mogelijk deze punten op bevredigende wijze te behandelen. Desondanks is er genoeg gezegd om aannemelijk te maken dat de strijd voor de emancipatie en de strijd van de zwarte bevolking (zowel Afro Caribische en Aziatische) en blanke jeugd een plaats gaat innemen die parallel loopt aan andere bewegingen zoals feminisme, milieu- en vredesbeweging.

'The marginalisation which they suffer (may) be the basis of new alliances and collective actions. Each groups discourse of powerlessness is potentially resonant for the others. All these movements extend the boudaries of politics beyond the social democratic focus on policy. They represent themselves in politics and preserve the authority over their experience of domination so long denied by patterns of state intervention'.⁴³

Het is duidelijk dat bovenstaande ontwikkelingen zich niet beperken tot Engeland. De acties in Nederland van bij voorbeeld jonge daklozen in de 'krakersbeweging', van de vredesbeweging, van de Molukse jongeren en in toenemende

mate ook van de 'gastarbeiders' vallen alle binnen het patroon van de zich ontwikkelende politieke actie. Men moet in dit verband overigens de aantrekkingskracht die racistische en neo-facistische bewegingen op verschillende groepen onder de blanke arbeiders hebben niet onderschatten. Zo zou in Nederland het type voetbalsupporters als van de FC Utrecht wel degelijk gevoelig blijken te zijn voor fascistische invloeden, zoals dat op zekere hoogte ook het geval is geweest bij bepaalde voetbalsupporters in Engeland, die in de ban zijn geraakt van het 'National Front' en de 'British Movement'.

4. De armoede van de hervormingen

De schaal van de rellen en de gistende onvrede die hiermee tot uiting kwam, heeft geleid tot een bezinning op de vraag welke beleidshervormingen noodzakelijk zijn. Terwijl de soort hervormingen die aanvankelijk door de meer reactionaire groepen onder de Engelse bevolking gericht was op de invoering van een nieuwe 'riot act' en op meer bevoegdheden voor en gebruik van technologische hulpmiddelen door de politie ter bestrijding van de rellen alsmede gevangenisstraffen voor de geweldplegers, onderstreepten meer verantwoordelijke kringen de noodzaak van meer serieuze hervormingen. In reactie daarop greep de regering terug op het traditionele Britse patroon van onderzoekscommissie en 'fact-finding'.⁴⁴ Tegenstanders van de regering betoogden dat de oorzaken van de rellen algemeen bekend waren en dat directe actie nodig was. Zij zagen de instelling van onderzoekscommissies als een instrument om tijd te winnen en het onvermijdelijke uit te stellen.

Op 14 april wees de minister van binnenlandse zaken Lord Scarman aan 'to enquire into the serious disorder in Brixton on 10 to 12 April 1981 and to report, with the power to make recommendations'. Lord Scarman had de bedoeling het onderzoek in twee fasen te verrichten; een onderzoek naar de gebeurtenissen van 10 tot 12 april en de directe oorzaken hiervan (eerste fase); en een beoordeling van de fundamentele oorzaken van de ongeregelde heden waarbij men zich zou concentreren op de politie en multiraciale gemeenschappen (tweede fase). Het onderzoek werd snel door de gebeurtenissen achterhaald, en halverwege de eerste week van de juli-rellen kondigde de minister van binnenlandse zaken aan dat het onderzoek van Lord Scarman uitgebreid moest worden tot Southall, Toxteth en MossSide. Niettemin betrof het overgrote deel van het onderzoek Brixton, hetgeen bleek uit het rapport dat eind november gepubliceerd werd.

Lord Scarmans onderzoek heeft een gemengde, doch over het algemeen gunstige ontvangst gekregen. Het is onder meer omschreven als een 'historic document which offers a brilliant analysis of Britains urban and racial problems and an urgent prescription for action'.⁴⁵ Echter, de voorzitter van Lambeth Council (de gemeente waartoe Brixton behoort) bekritiseerde het rapport hevig

en meende dat het economische verslag van de verslechterende sociaal-economische situatie in de wijk 'could have been told by anyone on the streets of Brixton'.⁴⁶

Met betrekking tot de onlusten zelf gaf Lord Scarman een analyse van wat er feitelijk plaatsvond. Hij concludeerde dat 'Operation Swamp' als uitgebreide 'stop and search' operatie door de politie in de week voor de onlusten in Brixton uitgevoerd, een tactische vergissing geweest was, zeker na zo'n jaar met spanningen tussen de zwarte gemeenschap en de politie. Nadat de onlusten eenmaal waren begonnen, had volgens Lord Scarman de politie over het algemeen met 'skill and courage' gehandeld. Hij verontschuldigde het gebruik van geweld door de 'rioters' niet, maar zocht een verklaring in termen van 'een uitbarsting van woede', die zich tegen de politie richtte en gevoed werd door de slechte verhoudingen in de wijk. Zijn scherpste kritiek was gericht tegen de algemene koers van het politiebeleid in de wijk. Hij bekritiseerde de politie om haar gebrek aan fantasie en soepelheid in hun handelswijze ten opzichte van een toch al gevoelige gemeenschap. Dit heeft duidelijk betrekking op het feit dat de politie voor de aanvang van de uitgebreide oefening 'Operation Swamp' de plaatselijke bevolking niet op de hoogte had gesteld van haar voorgenomen plannen. Het type politietoezicht dat hij voorstelt dient gericht te zijn op een verwerving van de instemming en het respect van het volk. Dit heeft, aldus Scarman, op lange termijn meer kans van slagen. Hij stelt echter niet voor de uitgebreide operaties geheel te staken of te vervangen door een systeem van 'community policing'. Met betrekking tot twee andere punten: hervorming van de klachtenprocedure met betrekking tot de politie en de lokale verantwoordelijkheid, doet Lord Scarman enkele aanbevelingen. Hij ziet raadpleging als van groot belang voor een systeem dat op wederzijdse erkenning berust en adviseert wettelijk voorgeschreven overleg tussen de politie en de plaatselijke bevolking. Hij geeft echter geen advies over hoe onenigheid met betrekking tot politietoezicht opgelost zou kunnen worden. Onder de vele aanbevelingen die betrekking hebben op de politie is Scarman voor: het invoeren van een onafhankelijk raadsman voor de beoordeling van klachten tegen politieoptreden, een verdubbeling van de eerste trainingsperiode voor politie-ambtenaren tot 6 maanden, gebruikmaking van bestaande wetten die racistische demonstraties verbieden en het instellen van een onderzoek naar de manier waarop meer politie-ambtenaren gerecruteerd kunnen worden onder de etnische minderheden. Wat betreft de meer algemene factoren die aanleiding hebben gegeven tot onlusten, beveelt Lord Scarman een beter gecoördineerd beleid aan voor de oplossing van de problemen in de binnensteden, waarbij de plaatselijke gemeenschap betrokken dient te worden. Hij beveelt het volgende aan: een herziening van het huisvestingsbeleid door de plaatselijke gemeenten en controle op discriminatie en betere scholing voor etnische minderheden; het opnemen van vragen betreffende ethniciteit bij de Volkstelling en consequente toepassing van bestaan-

de wetten tegen rassendiscriminatie.

Dit waren uiteraard slechts de belangrijkste aanbevelingen die het Scarman Report heeft gedaan. Het merendeel van de aanbevelingen, indien consequent toegepast, zou zonder twijfel tot een welkome hervorming leiden van de verhoudingen tussen de woongemeenschappen en een politiemacht die meer open staat voor overleg. De zwakte van het rapport is gelegen in het feit dat het geen voorzieningen bevat die gericht zijn op een 'injectie' van geldmiddelen voor de Borough of Lambeth, en andere delen van de binnenstad met gelijksoortige problemen. Gezien de prioriteiten van de huidige regering en haar bezorgdheid de uitgaven te beperken is deze omissie misschien begrijpelijk, ook in het licht van de opvatting van Mrs. Thatcher dat geen fundamentele koerswijzigingen in overweging zullen worden genomen. De voorzitter van de gemeenteraad van Lambeth merkte reeds na publikatie van het Scarman Report op dat alle aanbevelingen reeds deel uitmaakten van het gemeentebestuur. Hij miste uitspraken over de economische realiteit waarmee de gemeentebesturen te maken hebben. Lambeth is bij voorbeeld één van de vele boroughs die zwaar door bezuinigingen getroffen zijn sinds de huidige regering aan het bewind kwam.⁴⁷

Zelfs al zouden de nodige geldmiddelen ter uitvoering van Lord Scarmans aanbevelingen ter beschikking worden gesteld, dan is het onwaarschijnlijk dat deze op lange termijn een oplossing kunnen bieden. Dit komt omdat het reformisme van Lord Scarman zich concentreert op één of meer belangrijke factoren die een rol hebben gespeeld bij het uitbreken van de rellen; men ontwijkt daarmee de noodzaak het gehele systeem radikaal te veranderen. Om een voorbeeld te geven: zelfs al slaagt het reformisme, dat programma's voor jeugd-werkgelegenheid voorstelt erin een half miljoen werklozen aan werk te helpen, dan nog blijven er twee en een half miljoen werklozen over. Gezien de relatie die bestaat tussen een economische crisis en opkomend racisme en het daarmee samengaand gebrek aan eerbied jegens de wet, is moeilijk in te zien op welke wijze de hervormingen, bij de lokale politie samen met de vele oplossingen voorgesteld door instituten en organisaties die zich met ethnische relaties bezig houden, meer dan een tijdelijk karakter hebben.

Tenslotte, de huidige herstructurering van Engeland's economie, waardoor Engeland zich beweegt in de richting van een 'postindustriële samenleving' kenmerkt zich door een crisis van de verzorgingsstaat. Het is een crisis die, hoewel verder gevorderd in Engeland, voor geheel West-Europa geldt, en die problemen naar voren brengt die niet eenvoudig zijn op te lossen. Tenzij bevredigende oplossingen gevonden kunnen worden voor de algemene crisis waarin de verzorgingsstaat verkeert, lijkt het dat de hier behandelde hervormingen met betrekking tot de rellen in Engeland van weinig betekenis zijn.

5. De relevantie van de rellen in Engeland voor de Nederlandse samenleving

Aan het begin van dit artikel is gesuggereerd dat een beoordeling van de rellen in Engeland van nut zou kunnen zijn voor andere Europese samenlevingen en in het bijzonder voor Nederland. Helaas valt het buiten het bestek van dit artikel om op adequate wijze de bestaande situatie in beide landen te vergelijken. Niettemin, voor hen die grotendeels bekend zijn met de hedendaagse ontwikkelingen in Nederland, spreekt de discussie voor zich. De Nederlandse samenleving heeft zoals de Britse samenleving na de Tweede Wereldoorlog een grote toestroom van mensen van verschillend ras en cultuur gekend. De Nederlandse samenleving bevindt zich ook in een periode van snelle sociale en economische transformatie en er doen zich crisisverschijnselen voor eigen aan de verzorgingsstaat. Het ligt overigens niet in de bedoeling de stelling te verdedigen dat de situatie in Nederland parallel loopt aan die in Engeland of dat een dergelijke situatie zich in de toekomst zou voordoen. Daarvoor onderscheidt Nederland zich te zeer van Engeland door zijn specifieke recente geschiedenis. Veel kenmerken van de Engelse crisis zijn echter ook in Nederland aanwijsbaar.

Bij het bespreken van de omstandigheden en oorzaken van de Engelse rellen heeft onze discussie zich geconcentreerd op een analyse van de invloed, zowel direct als indirect, die de economische crisis en de sociale veranderingen op de Engelse jeugd hebben gehad, en in het bijzonder op de zwarte jeugd. Deze analyse heeft vooral betrekking op de binnensteden waar de meerderheid van de Engelse minderheden woont en werkt.

Bij het maken van een beperkte vergelijking van de Nederlandse situatie met die in Engeland, is het noodzakelijk een aantal belangrijke feiten te constateren. Ten eerste: de samenstelling van de Nederlandse minderheidsgroepen verschilt met die in Engeland en omvat groepen die hun oorsprong buiten het voormalig Nederlands koloniaal rijk hebben (b.v. gastarbeiders). Ten tweede: de periode van immigratie naar Nederland vond later plaats dan in Engeland (met uitzondering van de immigranten uit Indonesië en de Molukken). Dit is vooral van belang omdat de tweede generatie minderheden in Nederland nog niet volwassen is; in Engeland is dat wel het geval. Juist deze tweede generatie was vooral betrokken bij de rellen.

Een derde verschil is de mate, het karakter en de periodisering van de economische crisis in Nederland. Hoewel in dit artikel de Nederlandse economie niet uitvoerig wordt behandeld, is het duidelijk dat om een aantal redenen het effect van de wereldrecessie in Nederland minder ernstig is geweest dan in Engeland, waar een economische terugslag zich reeds tijdens de jaren zestig aankondigde. Niettemin heeft de Nederlandse economie in de laatste jaren ernstige moeilijkheden ondervonden, die in het begin van 1982 geresulteerd hebben in bijna 500.000

werklozen (of tussen de 7-8% van de werkende bevolking). Terwijl het nationaal werkloosheidsniveau op het ogenblik beduidend lager is dan in Engeland, neemt het thans sneller toe dan in andere EEG-landen. De toename van de werkloosheid heeft een ernstige invloed gehad op de jeugd en vooral op de minderheden in Nederland. In december 1980 lag de werkloosheid onder de minderheidsgroepen belangrijk hoger dan het nationale niveau zoals de nu volgende tabel duidelijk laat zien. De situatie is sinds 1980 slechter geworden.

Werkloosheid december 1980⁴⁸

	Werkloosheids-aandeel in percentage	
Autochtonen	7,0%	87,6%
Antillianen	23,0%	0,8%
Surinamers	21,0%	3,7%
(incl. met Sur. nationaliteit)		
EEG-landen	13,0%	1,6%
Wervingslanden	14,0%	4,7%
Overige nationaliteiten	14,0%	0,7%
Molukkers	ca. 22,0%	0,9%

100 %

Ten vierde ligt het probleem van de binnensteden in Nederland anders dan in Engeland en is het vermoedelijk minder kritiek dan in Engeland. Met betrekking tot de minderheden in Nederland kan worden gesteld dat hoewel er sprake is van concentratie van minderheden (vooral in de vier grote steden in het westen), de binnensteden niet in dezelfde mate als in Engeland met minderheden worden geïdentificeerd. In Amsterdam, waar zich een grote concentratie van minderheden voordoet, is de Bijlmer een buitenwijk. De Zuidmolukse gemeenschap in Nederland ten slotte is niet een specifiek stadsverschijnsel.

Toch is er een aantal verontrustende ontwikkelingen, zoals de toename van de concentratie van etnische minderheden in de grotere steden van het Westen.⁴⁹ Deze tendens zal een nog grotere druk uitoefenen op de reeds beperkte voorraad huizen zowel in de vrije sector als onder de categorie huurhuizen, alsmede op de sociale voorzieningen in deze steden. Het zal tevens leiden tot een grotere competitie bij de afnemende werkgelegenheid in deze steden. Naast het effect dat deze ontwikkeling zal hebben op jeugdgroepen onder de etnische minderheden, kan dit een toenemend conflict tussen etnische minderheden en de meerderheid van de bevolking over schaarse middelen met zich meebrengen. Met betrekking tot de jeugd kan een combinatie van deze ontwikkelingen leiden tot een marginalisering en een toename van de criminaliteit onder etnische minderheidsgroepen in

steden als Rotterdam, Amsterdam, Utrecht en Den Haag.

Ten slotte heeft de Nederlandse samenleving tot nu toe nog geen duidelijke opkomst van racistische en fascistische groepen te zien gegeven zoals dat gedurende de zestiger en zeventiger jaren in Engeland het geval was. Er zijn echter in de laatste jaren voorbeelden te noemen van een beginnende opkomst van deze groeperingen. Met betrekking tot Engeland werd deze ontwikkeling grotendeels gevoed door de gelijktijdige teruggang van de economische macht van het land en de toestroom van grote aantallen immigranten uit het Gemenebest. Hoewel het onjuist zou zijn deze dreiging in de Nederlandse context te overschatten, is het ook gevaarlijk te veronderstellen dat soortgelijke ontwikkelingen zich niet in Nederland kunnen voordoen.

Vatten wij kort samen. Hoewel de situatie in Nederland op het ogenblik verschilt van die van Engeland, doen recente ontwikkelingen vermoeden dat het misschien niet lang meer zal duren voordat de positie van de tweede generatie Nederlandse minderheden overeenkomsten vertoont met hun tegenhangers aan de andere zijde van de Noordzee. Mijn eigen voorbereidend onderzoek doet vermoeden dat tenminste binnen de Surinaamse en Antilliaanse gemeenschap reeds een sterke interesse voor en een identificatie met de strijd van zwarten in Engeland bestaat. Reggae- muziek en de Rastafari-beweging krijgen in dit opzicht steeds meer aanhangers onder de zwarte bevolking in Nederland. In Engeland hebben dergelijke bewegingen gediend als katalysator in de opkomst van zwart-bewustzijn en weerstand onder de jeugd. Engeland als 'the second Babylon' in een 'triangle of captivity'.⁵⁰

Zoals reeds eerder opgemerkt ligt een grondige analyse van de relevante aspecten bij de Engelse onlusten voor de Nederlandse samenleving buiten het bestek van dit artikel. Niettemin is het duidelijk dat de fundamentele voorwaarden voor onlusten onder de jeugd van de minderheden en vermoedelijk ook bij de blanke jeugd in ontwikkeling zijn. In de laatste jaren zijn er reeds talrijke voorbeelden van conflicten tussen jongeren en politie aan te geven. Bij voorbeeld op de Westkruiskade in Rotterdam, tijdens de kroning van Koningin Beatrix, op de Zeedijk in Amsterdam en de incidenten waarbij Molukse jongeren betrokken waren tijdens de jaren zeventig. Eveneens is er een toenemende verbolgenheid ontstaan over de inzet van de ME (die gezien kan worden als Nederlandse equivalent van de SPG in Engeland) en hun actiemethoden, die vaak als provocerend worden ervaren. Hoewel het raciale element nog niet duidelijk naar voren is gekomen zoals in Engeland, is dit grotendeels te danken aan de betrekkelijk korte periode van verblijf van de jonge immigranten in Nederland en de onvolwassenheid van de tweede generatie minderheden die in Nederland geboren en grootgebracht zijn.⁵¹

De vormen die toekomstige onlusten zullen aannemen zijn tot nu toe nog niet duidelijk, maar gezien de beperkingen die de regering zijn opgelegd door de

economische crisis en de afwezigheid van een radicale aanpak van problemen van werkloosheid, huisvesting en rassendiscriminatie ligt de veronderstelling voor de hand, dat de kans op rellen toeneemt.

Noten

1. In Brixton, Toxteth en MossSide waren het vooral jongeren van Creoolse afkomst die bij de onlusten betrokken waren. In Southall was het een 'invasie' van een groep blanke racistische jongeren in de wijk die aanzet gaf tot verzet van de Aziatische jeugd aldaar. In wijken die veelal bewoond worden door de Creoolse bevolkingsgroep hadden de klachten vooral betrekking op het provocerend gedrag van de politie en de door hen bedreven rassendiscriminatie. In wijken met grote Aziatische bevolkingsgroepen hebben klachten meestal betrekking op de inadequate bescherming die hen bij racistische aanvallen geboden wordt door de politie.
2. Het gebruik van de term 'zwart' heeft betrekking op alle 'niet blanke' groepen, voor wie de gedeelde ervaring van rassendiscriminatie van groter belang is dan sociaal-culturele verschillen. Het is eveneens een omschrijving die zowel door Creolen als Aziaten (vooral de jeugd) gebruikt wordt.
3. Bij voorbeeld, in 1881, 1919 en 1931/32. Zie: White, J.: 'The summer riots of 1919' in *New Society* 13.8.81.
4. Zie: Forester, T. (red.): *The Microelectronics Revolution: The complete guide to the New Technology and its impact on society* (Blackwell, Oxford, 1981).
5. 'Regenerating our inner cities' – *A TUC Policy Statement* (Congress House, London, 1981) blz. 5.
6. *Department of Employment Gazette* (Aug. 1981) blz. 746.
7. *The Guardian* 18.11.81 en 25.11.81
New Society 26.11.81
8. Friend, A. en Metcalf, A.: *Slump City* (Pluto Press, London, 1981).
9. *The Sunday Times* 12.7.81.
10. *The Guardian* 7.7.81.
11. *New Society* 16.7.81 en 30.7.81.
12. Peach, C.: *West Indian Migration to Britain* (OUP, London, 1968).
13. Field, S./Mair, G. et al: *Ethnic Minorities in Britain: a study of trends in their position since 1961* (Home Office Research Unit Report) (HMSO, London, 1981) blz. 21.
14. *ibid.* Zie: figures 9-11: Registered unemployment rate by ethnic group.
15. The Runnymede Trust and the Radical Statistics Group: *Britain's Black Population* (Heinemann Educational Books, London, 1980) blz. 66.
16. *Department of Employment Gazette* (June 1981).
17. Field, S./Mair, G. op. cit. tabel 8, blz. 39.
18. *ibid.* blz. 11 en Runnymede Trust (1981) op cit. blz. 9-10.
19. *The Guardian* 7.7.81.
20. Rex, J. en Tomlinson, S.: *Colonial Immigrants in a British City* (Routledge & Kegan Paul, London, 1979) blz. 222.

21. De minderheidsbevolking werd in 1976 in Groot Brittannië geschat op:

West Indians	-	604,000	1.1%
Asians	-	636,000	1.2%
Other New Commonwealth	-	331,000	1.0%
total			3.3%

Informatiebron: Censuses: OPCS (1977)

Zie: Field, S./Mair, G. (1981) op cit. blz. 8.

22. Zie: Bridges, L.: 'Keeping the lid on: British urban social policy 1975-81' in *Race & Class* vol. XXIII, no. 2/3, 1981/82
Zie eveneens: *TUC Policy Statement* (1981) op cit.
Lansley, S.: 'The road to Toxteth' in *New Society* (22.4.82).
23. Dat dit niet altijd het geval is bleek duidelijk uit berichten die vermeldden dat door de arbeiders in de werkplaats tegen de aanstelling van een zwarte monteur bij British Leyland werd gestemd. Zie: *The Guardian* 1.10.81.
24. Brake, M.: *The Sociology of Youth Cultures and Youth Sub-Cultures* (Routledge & Kegan Paul, London, 1980)
Pryce, K.: *Endless Pressure* (Penguin, Harmondsworth, 1979)
Zie eveneens: - Ramsey, M.: 'Mugging: fears and facts' in *New Society* 25.3.82 en Tuck, M. en Southgate, P.: 'Ethnic Minorities, Crime and Policing: a survey of the experiences of West Indians and whites' *Home Office Research Study No. 70* (HMSO, London, 1981).
25. Scarman, Lord.: *The Brixton Disorders 10-12 April 1981* (The 'Scarman Report') (HMSO, London, 1981) blz. 11.
26. TUC (1981) op cit.
27. Bij voorbeeld zie: Dean, M.: 'Making the link between crime and unemployment' in *The Guardian* 1.5.82 blz. 17.
28. Scarman (1981) op cit. blz. 8 en 57.
29. De 'SUS law' (paragraaf 4 van de 'Vagrancy Act 1824) werd grotendeels ingetrokken door paragraaf 8 van de 'Criminal Attempts Act 1981', die voorzieningen treft voor een nieuwe overtreding n.l. 'vehicle interference'.
30. Bunyan, T.: 'The police against the people' in *Race & Class* vol. XXXIII, no. 2/3, 1981/82 Scarman (1981) op cit. Part IV.
31. Bunyan op cit. blz. 161.
32. Geciteerd in: - *ibid.* blz. 167.
33. *ibid.* blz. 168.
34. *The Guardian* 28.7.81.
35. *The Guardian* 30.7.81.
36. Gaskell, G. en Smith, P.: 'The crowd in history' in *New Society* 20.8.81.
Zie eveneens: *New Society* 31.8.81.
Hobsbawm, E.: *Labouring Men* (London, 1964).
Hobsbawm, E. en Rudé, G.: *Captain Swing* (Penguin, London, 1969).
Rudé, G.: *The Crowd in History* (Lawrence and Wishart, London, 1981).
Thompson, E. P.: *The Making of the English Working Class* (Gollanez, London, 1965).
37. *ibid.*
38. Gilroy, P.: 'You can't fool the youths ... race and class formation in the 1980's' in *Race & Class* vol. XXXIII, no. 2/3, 1981/82 blz. 212.

39. Voor verdere beschrijvingen van deze en andere stakingen en acties waar zwarten bij betrokken zijn geweest zie:
Sivanandan, A.: 'From resistance to rebellion: Asian and Afro-Caribbean struggles in Britain' in *Race and Class* vol. XXXIII, no. 2/3, 1981/82.
40. Gilroy op cit. blz. 213.
41. *ibid.* blz. 212.
42. *ibid.* blz. 213.
43. *ibid.* blz. 220.
44. Bij voorbeeld, de 'fact-finding mission' van de 'Secretary for the Environment', Michael Heseltine, die enkele weken na de rellen naar Toxteth ging.
45. *The Guardian* 28.11.81.
46. *ibid.*
47. *ibid.*
48. *Ontwerp-minderhedennota* (Ministerie van Binnenlandse Zaken, Den Haag, April 1981) blz. 85.
49. Zie: 'Bevolkingstoename met vreemde nationaliteiten, Surinamers en Antillianen in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag 1.1.1976 en 1.1.1980' (Min. van CRM, Stafafdeling Statistiek, maart 1981, P. Walraven).
50. 'To the east, Africa.
To the west, Jamaica – first Babylon.
To the north, England – second Babylon.
Babylonian triangle of captivity'.
(uit de film 'Babylon' onder regie van Franco Rosso) (London, 1981).
51. Met als enige uitzondering de Molukse jeugd.